

Cemal Nadir'in "Fotoğraf Tahlilleri"ne Göre Şair ve Yazarlar

İbrahim ÖZTÜRKCÜ*

Öz

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat sonrası kıpırdanmaya başlayan mizah basını, II. Meşrutiyet sonrası, tabir yerinde ise, tam bir patlama yaşamıştır. Bu dönemde hem geleneksel, hem de Batılı tarzda birçok mizahî gazete ve karikatür mecmuası yayınlanmıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise dikkatleri üzerinde toplayan iki karikatürist vardır: Cemal Nadir Güler (1902-1947), Ramiz Gökçe (1900-1953).

1937 yılının ilk aylarında bir taraftan "Bay Amca" serisiyle fırtınalar koparan Cemal Nadir, diğer taraftan Akşam gazetesinde devrin edebiyatçılarına dair karakter ve karikatür analizi yapmıştır. "Portre karikatür" olarak nitelendireceğimiz bu analizde şairler, yazarlar ve devlet adamları, birçok yönüyle, özellikle de edebî, psikolojik, siyasî ve sosyal kimlikleri açısından değerlendirilmiştir. Edebiyatçılara dair yorumsuz karikatür örnekleri öteden beri bilinmekte iken, Cemal Nadir bu seride karikatür kadar dikkat çekici yorumlarla da portrelerini zenginleştirmiştir. Bu yönüyle Cemal Nadir, "karikatür potreist" tarzının öncüsü sayılabilir. "Fotoğraf Tahlilleri" adıyla neşredilen, fakat Cemal Nadir'in "Mizahi bir Antoloji" dediği Akşam gazetesinin bu tefrikasında 42 isim yer almaktadır. 7 Kânunusâni 1937 tarihinde Abidin Daver'le başlayan bu karikatür serisi, 29 Teşrinisâni 1937 tarihinde Yahya Kemal'le son bulmaktadır. Hepsi uzun bir makaleyi gerektirecek bu seride edebiyat ve sanat dünyamızın önemli isimleri kısaca karikatür ve karakter aynasında tahlil edilmiştir. Fizikî ve ruhsal bu portre karikatürlerde yazarların bilinenin dışında, bilinmeyen birçok yönü de gün yüzüne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Karikatür, Cemal Nadir, Fotoğraf Tahlilleri, Portre Karikatür, Akşam Gazetesi.

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi. ibrahimozturkcu@gmail.com

Poets And Authors In Cemal Nadir's "Photo Analyses"

Abstract

The humour press which started to emerge after the Tanzimat (Reforms) in the Ottoman Empire, experienced a boom after the second Constitutional Era. In this period many humour and cartoon magazines, both in traditional and Western style, were published. When it comes to the Republic Era, there are two caricaturists who attracted attention: Cemal Nadir (1902-1947) and Ramiz Gökçe (1900-1953).

In the first months of 1937, Cemal Nadir, who, on one hand, became really famous with the "Bay Amca" Series, and analysed, on the other hand, the characters and caricatures of the men of letters of the era in the newspaper *Akşam*. In this analysis, which can be called as "portrait caricature", poets, writers and statesmen were analysed in many aspects, especially in terms of their literary, psychological, political and social identities. While the examples of caricatures with no captions drawn by the men of letters had been known for a long time, in this series, Cemal Nadir enriched his portraits with remarkable captions as well as the caricatures. In this respect, Cemal Nadir can be considered as the pioneer of the "caricature portraitist" style.

There are 42 names in this serial (tefrika) of the *Akşam* newspaper, which was published as the "*Photo Analyses*", but which was called by Cemal Nadir as "A Humorous Anthology". This cartoon series, which started with Abidin Daver on January 7th, 1937, ended with Yahya Kemal on November 29th, 1937. In this series, all of which would require long articles themselves, important names of our world of Literature and Art were analysed briefly in terms of caricatures and characters. In these physical and spiritual portrait caricatures, many unknown aspects of the writers as well as the known ones come into light.

Keywords: Humour, Caricature, Cemal Nadir, Photo Analysis, Portrait Caricature, *Akşam* Newspaper

Giriş

Gülmek Nedir ve Kime Gülüyoruz? adlı tercüme-uyarlama şeklindeki kitabında gülme konusunda Darwin, Hobbes, Spencer, Bergson gibi Batılı filozofların görüşlerini inceleyen Mustafa Şekib (Tunç), gülmeyi “İctimâî hayatta inkişaf ve onunla beraber tekâmül etmiş bir hayat-ı rûhiye” (Mustafa Şekib, 1921:8) şeklinde tarif eder. Mustafa Şekib’in Bergson felsefesiyle henüz irtibat kurduğu yıllarda kaleme aldığı bu kitapta, bu felsefeye dayanarak tabiatta hiçbir mahlûkun insan kadar gülünç olmadığı iddia edilir:

“Feylesofa nazaran insandan başka gülünç hiçbir mevcûd, hiçbir mahlûk yoktur. Tabîat; güzel veya çirkin, âlî veya süflî olabilirse de asla gülünç değildir. Bir hayvana gülmemiz bunda behemehâl bir insan vaziyeti veya insan edâsı sezmemizdendir” (Mustafa Şekib, 1921:9).

Tunç’a göre gülmek dış görünüşüyle çok basittir ve o ölçüde tasviri kolaydır. Gülmenin asıl önemli yanı iç dünyayı yansıtmasıdır. Tunç’un gülme konusu üzerinde durmasının nedeni de bireysel ve toplumsal yönleriyle gülmenin psikolojik boyutları nedeniyledir. (Yıldız, 2010: 57).¹

Şemsettin Sami, *Kâmus-ı Türkî*’de gülme eylemini “İnsana mahsus olan bir his ile kah kah diyerek, sesle veya sessiz ve ekseriya ağız açarak ve dişleri göstererek bir hareket-i mahsûsada bulunmak” şeklinde açıklarken, gülmenin alt katmanlarını ise “Sevinmek, eğlenmek, cünbiş etmek; istihza etmek, birbiriyle eğlenmek, birini masharaya almak; memnun ve mesrur olmak, teselli bulmak” (Şemsettin Sâmi, 1317:1213) şeklinde sıralamaktadır.

Günümüzde “mizah, espri, şaka” kelimeleriyle daha çok ifade ettiğimiz gülmeyi ve ona vesile olacak sebepleri, bir asır önce insanların “latîfe” keli-

¹ Ayrıca geniş bilgi için Bk. Bayraktar, L. ve Tek, Z. (2015). Bergson’dan Mustafa Şekip’e Gülme. Ankara: Aktif Düşünce Yayınları, 206 s.

mesiyle karşıladıklarını yine Şemsettin Sami'den öğreniyoruz. Zira Şemsettin Sami, Kâm bunun bir sonucudur (Anar, 2015: 11).²

Günümüzde “mizah, espri, şaka” kelimeleriyle daha çok ifade ettiğimiz gülmeyi ve ona vesile olacak sebepleri, bir asır önce insanların “latîfe” kelimesiyle karşıladıklarını yine Şemsettin Sami'den öğreniyoruz. Zira Şemsettin Sami, Kâmus-ı Türkî'sinde latîfeyi mizah ve şakanın yerine de kullanmıştır: “Latîfe: Güldürecek tuhaf ve güzel söz ve hikâye, şaka, mizah.”

Yalnız Şemsettin Sami, “Ciddi fikirlerin mizahî bir anlatımla dile getirildiği edebî tür” şeklinde tarifi bulunan hezl” ile latîfe arasındaki farka şöyle bir dikkat çekmektedir:

“Latîfe ile hezl arasında fark vardır: Latîfe, güzel ve zarîf söz olmakla beraber terbiye dâhilindedir; hezl ise az çok açık ve bî-edebâne olur” (Şemsettin Sâmî, 1317:1241).

Linguistik biliminde Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Şemsettin Sami, Türkçede anlam farklılıklarına bakılmadan “mizah”, “hiciv”, “nükte”, “şaka”, “latife”, “fıkra”, “istihza” gibi kelimelerin birbirinin yerine kullanılmasına böylece şerh düşmektedir. Bununla beraber Arapçadaki telaffuzu “muzâh” şeklinde olan mizah için Şemsettin Sami, “Şaka, latife, eğlence” (Şemsettin Sâmî, 1317:1330) tarifini yapmaktadır.

İnsanlar, toplumdaki aksayan bir durumu düzeltmek veya tavır ve tutumlarını beğenmedikleri insanları uyarmak istedikleri zaman mizah ve karikatüre başvururlar. Mizahın alt dallarından biri olan karikatürün ne olduğuna dair, 1936 yılında Yedigün dergisinde Feridun Kandemir’le yaptığı röportajda Cemil Cem şu cevabı vermiştir:

“Karikatür, san’atın zübdesidir. O da bir heyecan ifade eder. Mizah şekli alması, ifadesinin daha kuvvetli olması için olsa gerektir. Çok büyük ressamlar karikatür yapmışlar ve bir iki çizgiden ibaret olan eserleri san’at ve kuvvet itibarıyla en büyük tablolarından hiç de aşağı kalmamış ve ölmez sayılmıştır. Bence beşerin çirkin görebileceği hâdiselerin hakiki mâhiyetini meydana koyan karika-

2 İkinci Yeni şiiri üzerinden Türk edebiyatında “ut pictura poesis”, “ekfrasis” ve “paragone” kavramlarının yansımalarına bir örnek okuma olarak geniş bilgi için ayrıca Bk. Anar, Turgay (2015), *Sonsuzluğun Yüzleri: İkinci Yeni Şiirinde Görsel Sanatlar*, Akil Fikir Yayınları s. 11 vd.

tür mutlaka güldürmez. Onun bir hakikati ifade etmesi, düşündürmesi lâzımdır ve karikatür daima müsait bir zemin ve zaman ister” (Yücebaş, 1959: 8).

Cem’e göre karikatürün ayırt edici vasfı, “bir hakikati ifade etmesi ve toplumdaki aksaklıkları” ortaya koymasdır. Mizah olabilmesi için de ifadesinin daha güçlü olması gerekmektedir. Geniş bir anlam katmanını bünyesinde barındıran mizahın çeşitleri fikra, mizahî şiir, karikatür, mizahî hikâye, kukla ve komedidir. Bunlar içerisinde karikatür, görselliğin ön plânda olduğu bir türdür. Aslında mimari, resim, heykel vb. gibi göze hitap eden görsel sanatlar ile yazı arasındaki ilişkinin niteliğiyle ilgili tartışmalardan genel anlamda resim, imge ve söz merkezinde olan kronolojik bilgiler elde edilebilir. Batı toplumlarında resim ve edebiyat kimi zaman “kardeş sanat” kimi zaman da “düşman kardeşler” olarak düşünölmüştür. İşte bu ve bunun gibi sanat dalları ile ilgili birçok mukayesenin ortaya çıkmıştır ki Batı edebiyatlarında “ut pictura poesis”, “ekfrasis” ve “paragone” kavramları bunun bir sonucudur (Anar, 2015: 11).

Yazılı veya yazısız şekilleri bulunan karikatür, gerçeği çizgiler yoluyla aktarma ve çizgileri de biraz abartarak etkiyi artırmaya dayalı bir mantıkla vücut bulur. Karikatürün ayırt edici vasfı, abartıdır. Bu yüzden karikatüre malzeme olan insanlar ya da nesnelere olağan dışı ölçüde abartıyla çizilir, ya da biçim kaymasına maruz kalan farklı varlıklar bütünleştirilir. Nitekim Cem dergisinin 8.12.1910 tarihli sayısında Cemil Bey, bu gerçeği ifade için şu izahta bulunmuştur:

“Karikatür!.. Alanı geniş, büyük bir kelime! Güldürmek için biraz şehlâ baktırılan bir göz, biraz büyütölen bir buruncuk, biraz sırttırılan bir ağız, hülâsa biraz yampiri, çiziliveren bir çizgi, bazan kızgınlığa sebep olur. Güldürecekken kızdırır. Melek bir düşünceyi, ifrit bir düşmanlık biçimine sokar.” (Yücebaş, 1959: 4)

Röportajın devamında Cemil Cem, karikatürü tarihî bir vesika olarak da nitelendirir.

Karikatür ve Cemal Nadir

Karikatürü “Korkunç gülüşlerin çizgi haline gelmesi” şeklinde nitelendiren Hasan Âli Yücel’e göre “Herhangi bir yerde bir kusur, bir yanlışlık, hatta bir

fazlalık oldu mu, orada karikatür mevzuu var demektir.” Yücel, bu görüşünün izahını ve anatomik tahlilini şöyle yapmaktadır:

“Çünkü orada bir gülünç vaziyet vardır, bir tenkit vardır. Bir makinenin insanlaşması, bir insanın makineleşmesi kadar bize tuhaf gelir. Anî bir tenkit elektriği sinirlerimizden geçer ve kahkahalarımız bizi bütün vücudumuzda sarsmaya başlar. Karikatürcü, bu sarsıntıyı en çok duyan ve çizgilerle en çok duyardır. O da, cemiyet gibi amansız ve merhametsiz bir tenkitçidir. Acımalarını bile bir alayla, bir iğne ile ifade eder ve böylece bizi o insan veya hadise üzerinde durdurur, düşündürür” (Yücel, 1937: 6).

Karikatürün bir tür olarak kendini kabul ettirmesi ise basın yoluyla geniş kitlelere açılmasıyla olmuştur. Matbuatın vazgeçilmez sanat dallarından olan karikatür, ülkemizde resim sanatından sonra vücut bulmaya başlamıştır. İlk numunelerine 1870 yılında tesadüf edilen karikatür, o zamana kadar “sûret”in günah sayılması üzerine aydınlar ve halk nezdinde pek itibar görmemiştir. Karikatürcülüğümüzün geç meydana çıkmasını eski gazeteciliğimizin geriliğinde aramak da mümkündür. 1872’den sonra çıkmaya başlayan *Diyojen Çıngıraklı Tatar*, *Dolap* gibi mizah mecmualarının baskı, tertip, hatta muhteva bakımından pek geri oldukları görülür. Bugüne kadar devam edegelen *Karagöz* gibi halka hitap eden dergilerden başka, ciddi ve güzel tertiplenmiş olan ilk mizah mecmuası *Kalem*’dir. Ve ilk karikatüristimiz olan Cemil Cem de bu mecmuaya pek çok karikatür yapmıştır (Yücebaş, 1959: 23).

II. Meşrutiyet sonrası çıkarılan Basın Kanunu ve Matbaalar Kanunu ile yeni bir döneme girilmiş, böylece basın ve neşriyat hususundaki hürriyet ortamı, mizah dergilerinde bir patlamaya sebep olmuştur. Bir taraftan *Cadaloz*, *Karagöz*, *Nekregû*, *Zuhûri*, *Tasvîr-i Hayal*, *Geveze*, *Eşref* gibi geleneksel çizgide mizah dergi ve gazeteleri neşredilirken, diğer taraftan *Dalkavuk*, *Davul*, *Boşboğaz* ile *Güllâbi*, *Laklak Cem* gibi Batılı tarzda mizah dergi ve gazeteleri de boy göstermeye başlamıştır.

Karikatür sanatının Cumhuriyet döneminde önemli temsilcilerinden olan ve sinema tarihi alanında çalışmaları bulunan Zahir Güvemli (1913-2004), bu sanatı 3 devreye ayırır: Birinci Meşrutiyet’ten evvel, İkinci Meşrutiyet’ten son-

ra ve Cumhuriyet Devri. Meşrutiyet yıllarında kıpırdanmaya başlayan karikatür, asıl kimliliğini, Güvemli'ye göre, Cumhuriyet devrinde tam anlamıyla bulmuştur (Güvemli, 2002: 64-65).

Türk mizahında en kıdemli sayılabilecek dergi, Yusuf Ziya Ortaç'ın sahibi olduğu Akbaba'dır. Osman Cemal Kaygılı dan, Mahmut Yesari'den, Reşat Nuri Güntekin'den başlayarak pek çok yazar, bu dergide yazı yazmış, Cemal Nadir'den Ramiz'den başlayarak günümüzün pek çok ünlü karikatüristi Akbaba'da çalışmıştır.³ Cumhuriyet'ten evvel ve sonrasında, Milli Mücadele ve Mustafa Kemal aleyhinde yaptığı zehir zemberek karikatürler yüzünden 150'likler listesine dâhil edilen Elif Rıfkı (A. Rıfkı) istisna edilirse, Ratip Tahir (Burak) Karagöz gazetesinin resimlerini yapan bir halk ressamı olarak karşımıza çıkar. Cumhuriyet sonrasında ise *Tarihten Çizgiler* ressamı Salih Erimez gibi birkaç isim hariç, dikkate değer iki büyük usta vardır: Cemal Nadir Güler ve Râmiz Gökçe.

Sedat Simavi'nin çıkardığı Karikatür dergisinde kendisini bulan Ramiz Gökçe, Mizah, Salon ve Peri adlı dergileri çıkarmıştır. Karikatür tarihinde karikatürcüden çok bir desinatör olarak anılan, gayet güzel çizgi ve bilhassa kadın resimleri çizen Ramiz Gökçe'nin "mevzu" endeksli çalışmalarına karşın, Cemal Nadir mevzu ile resimlemeyi iç içe geçmiş olarak düşünen bir ressamdır (Güvemli, 2002: 65-66).

Sonraki yıllarda ise Haber gazetesindeki "*Lugatnâme-i Zahir Çelebi*" ve Yeni Adam dergisindeki "*Zahir Güvemli'nin Karikatürleri*" başlığıyla dikkat çeken bir isim vardır: Zahir Güvemli. Halikarnas Balıkcısı (Cevat Şakir) ve Zahir Güvemli yazar ve karikatürist sıfatıyla, bir bakıma hem yazar, hem çizerdir. Özellikle Zahir Güvemli'nin 1936-1937 yılında Gündüz mecmuasında çıkan "*Birbirlerinin Gözüyle*" yazarlar serisi, ilk ve en dikkat çekici karikatür örneklerindedir. Bu kategoriye, pek bilinmese de I. Dünya Savaşı yıllarında Güzel Sanatlar Akademisi'nde giren ve yedek subay olarak görev yaptığı Çanakkale Savaşı sonrası *Gıdık*, *Diken*, *Kelebek* gibi dergilerde karikatürler çizip, mizah yazıları yazan Mahmut Yesari (1895-1945) de dâhil edilebilir. (Önertoy, 1984: 30)

3 "Yusuf Ziya Ortaç dün vefat etti", Yeni Gazete, 12.03.1967.

Akbaba mecmuası ve 1929 yıllarından itibaren Akşam gazetesi sahifelerindeki karikatürleriyle dikkatleri üzerine çeken Cemal Nadir, Hasan Âli Yücel'e göre, ilerleyen senelerde "Altına hiç yazı yazmasa da üstündeki çizgilerle istediğini anlatacak kadar kudretli bir karikatürist" olarak tanınmıştır. Ona asıl şöhretini kazandıran ise büyümlü çizgilerle hayatımıza misafir ettiği tombul, sevimli ve güleç yüzüyle Batılı tarz mizahın güncel niteliklerini bünyesinde toplayan *Amca Bey* karakteridir. Cemal Nadir, yepyeni bir tip olarak yarattığı *Amca Bey*'i ile evlere, salonlara, kahvehanelere ve en yüksek mahfillere kadar girebilmeyi başarmıştır. Hasan Âli Yücel, onun *Amca Bey* ile yakaladığı başarısını şöyle açıklamaktadır:

"Eğer Nasreddin Hoca, Köroğlu, Bektaşî babası, Bekri Mustafa, Tuzsuz Deli Bekir, Bebe Ruhi gibi geçmişte hatırası olan herhangi bir tipi alsaydı Türk cemiyetinin her safhasına sokulup bugünkü güzel karşılanışı göremezdi. *Amca Bey*, şişmanlığı ile, üzüntüsüzlüğü, geniş yürekliliği temsil ediyor. Tombul yüzünün yuvarlacık yanakları, dudaklarından yana kayan gülüşlerinin neşeli hatları ile bakanları derhal kendisiyle beraber güldürüyor. Sırtındaki bonjurunun iki kuyruğu, göbeğinin ağır yuvarlaklığını muvazenelerken elindeki şemsiyenin sıska uzunluğunu nihayetlendiren uçurtmaya benzer bez kısmı, en sıkıntılı anlarımızda bile asık çehremizi beşuş bir havanın serinliğiyle gevşetiyor, rahatlatıyor ve sonunda güldürmeğe muvaffak oluyor" (Yücel, Hasan Âli, 1937: 6).

1937 yılında her hafta Ankara'da konserler veren Yüksek Musiki Mektebi, yetmiş kişilik bir orkestra oluşturmuş, Prof. Karl Ebert'in koordinatörlüğündeki bu orkestra, "*Bay Amca*"yı sahnelemeyi de düşünmüştür. *Amca Bey*'in piyes formatını yazıp Ankara'ya gönderen Cemal Nadir'in operasını, o günlerde Hasan Ferid'in bestelemesi de gündeme gelmiş ve bu gazetelere yansımıştır.⁴

1937 yılının soğuk ilk aylarında "*Bay Amca*"⁵ serisiyle dikkatleri üzerine çeken Cemal Nadir, ayrıca Akşam gazetesinde devrin edebiyatçılarının karikatürleri yanında karakterlerini tahlil etmiştir. Fizikî ve ruhsal açıdan "portre karikatür" olarak nitelendireceğimiz bu karikatürlerde şairler, yazarlar ve devlet

4 "*Bay Amca Pek Yakında Sahnede Görünecek!*", Akşam gazetesi, 22 Teşrinisâni 1937, s. 1

5 Karakter tahlillerini bir de karikatürle tamamlayan Cemal Nadir, *Bay Amca*'yı da Fotoğraf Tahlilleri'nde kullanmıştır. Bk. "*Fotoğraf Tahlilleri 7: Bay Amca*", Akşam gazetesi, 30 Kânunusâni 1937, s. 1.

adamları, edebî, siyasî ve sosyal kimlikleri açısından değerlendirilmiştir. Yalnız devrin şartları gereği olsa gerek, zaman zaman yazarların siyasî duruşları daha keskin cümlelerle vurgulanmıştır. Edebiyatçılara dair karikatür örnekleri öteden beri bilinmesine karşın, Cemal Nadir bu tefrikayla, alışılmışın dışında, karikatür kadar dikkat çekici yorumlarla bu portreleri zenginleştirmiştir. Cemal Nadir bu tarz ile, karikatürünü yaptığı şahsın fizikî özellikleri kadar psikolojik ve ruhsal yönlerini de mizahî yorumlarıyla belirginleştirir. Fon olarak koyu rengin hâkim olduğu bu portre karikatürlerde, yazarın fizikî özelliklerinden ön plana çıkan tarafları abartılı çizilmiş; o şahısla özdeşleşmiş objeler de zaman zaman karikatürü beslemiştir. Bu yönüyle Cemal Nadir, mizah sahasında “*karikatür potreist*” tarzının öncüsü sayılabilir. Nitekim 1953 yılında Yusuf Ziya Ortaç da, Akbaba dergisinde Cemal Nadir’i “eşsiz bir gazete karikatüristi” olarak nitelendirmiştir (Yücebaş, 1959: 65).

Cemal Nadir, “*Fotoğraf Tahlilleri*” adını verdiği tefrikasında edebiyatçılarımızın karikatürleriyle birlikte, adeta kelimelerle de resimlerini çizmiştir. Cemal Nadir’in “*Karikatür Tahlilleri*” yerine “*Fotoğraf Tahlilleri*”ni tercih etmesi son derece önemlidir. Bu tercih, bir nükte ve çizgi sanatkârı olarak Cemal Nadir’in sanatında farklı bir arayış ve bakış açısına sahip olduğunu da gözler önüne sermektedir. İçinde yazar, şair, ressam, gazeteci ve devlet adamlarının bulunduğu bu koleksiyonun daha sonra küçük bir albüm olarak basılacağı gazetece duyurulmuştur. Cemal Nadir’in “*Mizahî bir Antoloji*” adını verdiği Akşam gazetesinin bu tefrikasında 42 isim yer almaktadır. 7 Kânunusâni 1937 tarihinde Abidin Daver’le başlayan seri, 29 Teşrinisâni 1937 tarihinde Yahya Kemal’le son bulmaktadır. Hepsi uzun bir makaleyi gerektirecek bu seride edebiyat ve sanat dünyamızın önemli isimleri kısaca karikatür ve karakter aynasında tahlil edilir.

şahsiyetlerine, Cemal Nadir tarafından mizah penceresinden bakılan yazar ve edebiyatçıların bu tahlillere nasıl bir tepki verdiğini bilmiyoruz. Tahlillerde bazılarını rencide edecek cinsten tatlı-sert ifadelerin bulunmasına rağmen yazarların, Cemal Nadir’in bu “muzip tavsiflerini” hoşgörüyüyle karşıladıkları söylenebilir.

Hattat Babanın Resim Hastası Oğlu: Cemal Nadir

Akşam gazetesinde *Fotoğraf Tahlilleri* tefrikası devam ederken Karikatürist Cemal Nadir'in biyografisine dair ilginç ve önemli bir röportaj neşredilmiştir. Satır aralarında Cemal Nadir biyografisine ışık tutacak söz konusu röportaj, 14 Ağustos 1937 tarihinde yine Akşam gazetesinde yapılmıştır. Hat levhaları Bursa'daki Ulu Cami'ye asılacak kadar iyi bir hattat olan babanın ve hassas yürekli bir annenin oğlu olarak dünyaya gelen Cemal Nadir, kendi ifadesiyle, sanata "ressamlığa heves değil, resme heves olarak" atılmıştır:

"Ressamlığa hevesim haddi zatında ressamlığa heves değil de resme heves olarak başlar. Küçükken bir resim seyretmek benim için en doyulmaz bir zevk ve heyecan idi. evimizde resim namına görebildiğim tek şey, haminnemin *Muhammediyesi*'ndeki cennet, cehennem resimlerinden ibaretti. Bunlar bile benim resim zevk ve merakımı tavsatmadılar" (Yürük Çelebi, 1937: 7).

Cemal Nadir'e göre resim yapma merakı da "resim görmek arzusunu bol bol tatmin edemeyişinden" doğmuştur:

"Zannediyorum ki resim yapmak merakı, resim görmek arzusunu bol bol tatmin edemeyişimden doğmuş olacak. Zahir, seyretmek için resim bulamayınca, odunları birbirlerine sürtüp ateş çıkaran ilk insanlar gibi, kendim resim yapıp seyretmek mecburiyetinde kalmışım. İlk resimlerimi muntazam kalem ve fırçalarla kâğıt üzerine yapabilmek bahtiyarlığına eremediğim için mahallemizin bütün beyaz duvarları mangal kömürleriyle yaptığım resimlerle dolup taşardı" (Yürük Çelebi, 1937: 7).

Çocukluk yıllarından itibaren resme merakı olan Cemal Nadir, ilk tahsil yıllarını birkaç cümlede toplar:

"İbtidaî tahsilim sarıklı, sakallı hoca efendilerin tedris usullerine tâbi olarak geçtiğinden ilk üç mekteplik senemde resim yapmak şöyle dursun, resmin adını bile anamadım. Rüştüye geçtikten sonra mekteb sıraları resim kâbiliyetimin serpilmesi için biraz daha müsait göründü. Birkaç sene Ali Rıza Bey'in meşhur modellerini kopya etmekle geçti" (Yürük Çelebi, 1937: 7).

Sonraki senelerde Bursa Sultânisi ve Bilecik İdâdisi'nde okuyan Cemal Nadir, hususi ve umumi imtihanlarda birinciliği kimseye kaptırmayacak kadar

çalışkan bir öğrencidir. Bilecik İdadisi'nde yaptığı bir resmin hocası tarafından mektebin iftihar salonuna asılması resim tutkusunu adeta bir bağımlılık haline getirmiştir:

“Resim yapmak hevesi on iki, on üç yaşlarımdan sonra bir hastalık halinde başlar. Fakat benim bu ibtilâmı benden başka kimsecikler anlamazdı. Belki birkaç resim hocası için farkına varmış olabilirler. Neye yarardı ki onların müdahaleleri, ders saatlerinden öteye geçemeyecek kadar güdük ve semeresizdi” (Yürük Çelebi, 1937: 7).

Cemal Nadir'in bu vadide söyledikleri eğitim pedagojisinde öğretmenin rolünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir:

“Resim hevesime farkında olmayarak darbe vuranlar arasında yalnız üstad ressamlar değildi. Büyük, küçük bütün akraba, ahabab, dost, memleket eşrafi, hatta hükümet erkânı sanki beni resim yapmaktan men etmek için elele vermişler, tâliim de onlarla birlik olmuştu!..” (Yürük Çelebi, 1937: 13).

Bilecik İdadisi'nde iken Maarif Nezareti tarafından Avrupa'ya gönderilecek iki talebeden biri olan Cemal Nadir, maarif memurunun “Oğlum, sen Avrupa'da ne olacaksın?” sorusuna “Efendim, benim resim yapmaya çok merakım vardır, ben ressam olabilirim!” dediği için oradakilerin nasıl dalga geçerek gülüştüklerini ve “elektrik mühendisi” olacağına dair kehanetlerini ise unutamamıştır:

“Bana biçtikleri bu meslek beni elektrikle çarpılmış döndürdü! O gün duyduğum inkisarin izleri hâlâ yüreğimde” (Yürük Çelebi, 1937: 13).

Röportajdan öğrendiğimize göre Cemal Nadir'in ailesi de, küçükken mektep tatillerinde tuhafıye çıraklığı, babasının kaleminde kâtib namzetliği yapıp kazancını resme ve resim edevatına vermesine rağmen, kendisine “esnaflık ve kâtiblik” gibi iki meslekten birini seçme şansını tanımıştır. Bu konuda “rahmetli haminnesi”sinin ikide bir söyledikleri, Cemal Nadir'in hafızasında silinmeyen resimlendendir:

“A oğlum, şu paralarını kâğıda, boyaya, kitaba vereceğine leblebi, şeker alıp ye de adam ol! Diye çıkışır, beni dalâletten kurtarıp hak yoluna davet ederdi.”

Cemal Nadir, ailesinin kendisi bulduğu her işe rağmen, yine resim ve edebiyat havasına kendisini kaptırmıştır. Nihayet ailesi resim âşığı bu genci, bir “ze-

naat" öğreysin diyerek bir kasnak makinecisinin yanına çırak vermiş ve mektepte hocalarının ıskaladığı bu genç yeteneği, böylece derviş meşreb, sanat muhibbi olan ustası keşfetmiştir. İş başında iken kendisine Fuzûlî'den gazeller, Nedim'den mısralar okuyan bu usta, zaman zaman da seçme rubâîler, nefesler bile söylemektedir. Ayrıc bu kasnak makine ustası, eline bir Avrupa mecmuası, matbu bir reklam resmi de geçse, onu hemen resim meraklısı çırağına vermiş; o da kör bir idare kandilinin aydınlığı altında gelişi güzel resimler yaparak hevesini tatmine çalışmıştır...

"Cemal Nadir" lakabı ise, kendisine Bursa Sultânisi'nin Rüştüye birinci sınıfında iken takılmıştır. Bir gün Tahrir dersinde edebiyat hocası, devrin edebî şöhretlerini birer birer saydıktan sonra, sırayla Kemal adlı bir öğrenciye "İnşallah sen Namık Kemal olursun!"; Midhat adlı bir çocuğa "Sen de bir Ahmed Midhat olursun!" diye tevcihatta bulunmuş, sonra da kendisine dönerek "Sen de bir Cemal Nadir olursun inşaallah!" şeklinde iltifat etmiştir. Bu isim, aslında o senelerde Rubâb adlı edebî bir mecmua çıkaran meşhur bir şairin adıdır. O güne kadar resimlerine "Yusuf Cemal, Mehmed Cemal" şeklinde imzalar atan genç, o günden sonra imzasını artık "Cemal Nadir" olarak atmaya başlamıştır.

Cemal Nadir'in ressamlık uğrunda başlayan serüveni, zaruretler yüzünden karikatürcülükle devam etmiştir:

"Hayatımı mehtap veya gurup tabloları yahut kavun, karpuz resimleri yapmakla kazanamayacağımı anlayınca resmin daha bereketli, daha işe yarar taraflarını aradım. Biraz da kendi kabiliyetime güvenerek karikatürcülüğe başladım" (Yürük Çelebi, 1937: 13).

Meslekteki ilk iki seneyi bohem hayatıyla geçiren genç ressam, bir müddet sonra Bursa Mektep muallimliğine geri dönmek zorunda kalmıştır. Harf İnkılâbı'yla beraber "aslına rücu eden" Cemal Nadir, Akşam gazetesiyle arzu ettiği alanda mesleğini icraya başlamıştır.

Cemal Nadir'i, "karikatür sanatının baş ustası" olarak nitelendiren Yusuf Ziya Ortaç, hatıralarında Akbaba dergisini çıkardığı ilk yıllarda kendisine, Cemal Nadir tarafından, Bursa'dan şöyle bir mektup geldiğini zikrediyor:

"Ben Türk Ocağı kâtibi Merhum Remzi'nin kardeşiyim. Karikatüre karşı büyük hevesim var. Bana Akbaba sayfalarında lütfen yer verir misiniz?"

O yıllarda kendisine gönderilen resimlerin “hiç bir istidat vaat etmeyen kötü resimler” olduğuna dikkat çeken Yusuf Ziya şöyle devam ediyor:

“Ama onun sabrı, onun çalışması ve onun zekâsı bütün mânileri bir yüksek atlayışla aştı. Her gün Cemal Nadir’in kendi kendisi ile yarıştığını görürdüm. Yeri boş değil, bomboştur.” (Baydar, 1960: 160)

“Üzerimde müessir olmuş hiçbir ressam yoktur. Belki vardır, fakat hep menfi taraflardan...” diyen Cemal Nadir, şahsiyetini “edebiyata” borçlu olduğunu, röportajında ayrıca belirtmektedir. Okuma zevki her zaman, resim yapmak zevkiyle at başı giden Cemal Nadir, özellikle mizah yazılarına meraklıdır. Bu sebeple o, karikatür tahlillerini de yaptığı Fazıl Ahmed, Reşat Nuri, Ercüment Ekrem, Refik Halid ve Yusuf Ziya’nın tesiri altında kalmıştır.

Röportajında “bâtıl itikadlara” pek inanmadığını söyleyen Cemal Nadir’in hayatında on üç rakamı büyük bir yer tutmaktadır. Bu gerçeği Cemal Nadir şöyle ifade etmektedir:

“Hayatımın en mühim hadiseleri hep 13 rakamına rastlamıştır. Böyle batıl şeylere inanmamakla beraber tuhafıma gittiği için dikkat ediyorum. Mesela 1902 yılı Temmuz’unun 13’ünde doğdum. 1929 yılı Nisan’ının 13’ünde Akşam’da çalışmağa başladım. Gazete binasının numarası da 13’tür. Buna benzer daha birçok tesadüfler vardır ki saysam yine 13’ü bulur sanırım” (Yürük Çelebi, 1937: 13).

Cemal Nadir’in Fotoğraf Tahlilleri

Meslek hayatını kendi ağzıyla kısaca bu şekilde anlatan Cemal Nadir, usta kalemiyle 1937 yılında edebiyatçıların hayatını birkaç paragrafla karikatürlerle hem çizmiş hem de kelimelerle karikatürize etmiştir.

Cemal Nadir’in *Fotoğraf Tahlilleri*’ne göre şahsiyetine bakacağımız ilk yazar Ahmet Refik (Altınay, 1880-1937)’tir. Osmanlı dönemine ait tarih, edebiyat, kültür ve sanat alanında kalem oynatmadığı saha bırakmayan ve bu yüzden Muzaffer Gökman tarafından “*Tarihi sevdiren Adam*” olarak nitelendirilen Ahmet Refik’in portre karikatüründen “su ve su ile ilgili işlerden” nefret ettiğini öğreniyoruz. Kaderin cilvesi onu dört tarafı su ile çevrili bir adada (Büyükada)

yaşamaya mecbur etmiştir. Cemal Nadir'e göre "Bütün kalem sahipleri âhu bakış, gümüş gerdan, nazlı endam için şiirler" yazarken Ahmet Refik, "Çallı İbrahim için kasideler" yazmakla şairliğini göstermiştir. Bu tezatlara rağmen kuvvetli bir irade sahibi olan Ahmet Refik hakkındaki son cümle hakkının teslimi gibidir: "İstese on iki saat bir şey içmez, tarihî yazılar yazar" (Fotoğraf Tahlilleri 2, 1937: 1).

"Gazetecilik yaparak milyonlar kazanmak gibi bâtil itikadların sahibi olan Vatan gazetesi sahibi Ahmet Emin Yalman (1888-1972)"ın yüzünden okunan "cesaret, güven, hareket ve bereket" bir menkıbeyle ifade edilmektedir:

"Üstad, bir gün Vatan adlı yatı ile Bâbîâlî açıklarında dolaşırken müthiş bir fırtınaya tutuluyor, gemi ikiye bölünüyor. İyi yüzmek bildiğinden kendini dalgalara terk ediyor!.. Ve aylarca, yıllarca yüzüyor! Günün birinde ufukta bir karaltı seçiyor, o tarafa yöneliyor. Bir de geminin bordasına bakıyor ki Tan yazılı! Yorgunluktan Tan kelimesini 'Vatan' kelimesinin yarısı zannederek kendini içeriye dar atıyor! Halbuki bu, içi tüccar malı ile dolu bir şileptir!.. Fakat bir gün bu geminin baş kaptanı olacağına şüphe etmez, zira kendine o derece güveni vardır!" (Fotoğraf Tahlilleri 3, 1937: 1).

Çocuklara yönelik şiir, hikâye ve piyesleriyle dikkat çeken Aka Gündüz, Fotoğraf Tahlili'nde karşımıza "yufka yürekli" olarak çıkmaktadır. "Karşısında ağlayan bir insan, muztarip bir çehre görünce dayanamayacak, ıztırabının sebebini sorup öğrenecek, sonra da onunla ilgili bir millî roman yazıp satacak" kadar yufka yüreklidir (!). Buna rağmen Cemal Nadir'e göre sadist bir ruha sahip olan Aka Gündüz, yazılarını yarıda kesmek suretiyle gazete patronlarına işkence etmekten de hoşlanmaktadır. Siyasî kanaatleri gayet çetindir, vatanında bir güzellik kraliçesinin hükümran olmasına dahi tahammülü yoktur. Gizli kapaklı işlerden hazzetmeyen edebiyatımızın popüler romancısı, bu yüzden bütün localarda da düşmandır. Karakter tahlilinde Aka Gündüz'ün bir antika meraklısı (!) olduğu da gün yüzüne çıkmaktadır: "Saçlı, sakallı Enis Avni Bey merhumdan miras kalan dört tel bıyığı bir dakika bile burnunun dibinden ayırmadığına bakılırsa değerli bir antika meraklısı olduğu da anlaşılıyor!" (Fotoğraf Tahlilleri 4, 1937: 1).

Gazeteci kimliğiyle Türk heyeti ile birlikte Lozan'da bulan Ali Naci Karacan (1896-1955) da karikatür aynasında kendisine baktıklarımızdan. *İkdam*, *Tan*, *İnkılâb* ve *Bugün* gibi gazeteleri çıkarmış olmasına rağmen, asıl şöhretini

1950’li yıllarda kurduğu ve bugüne kadar devam edegelen Milliyet Gazetesi ile elde etmiş olan Ali Naci Karacan’ı, Cemal Nadir “*Hoşsohbet, nâtıka-perdâz*” sıfatlarıyla tarif ediyor. Futbol, yüzme, atlama gibi sporlara meraklı olan Ali Naci, “Bir gazeteci için lazım gelen bütün evsâfı hâizdir, ancak bazen ciddi yazayım derken mizah yapmak gibi edebî hataları” ile dikkat çekmektedir (Fotoğraf Tahlilleri 5, 1937:1).

Edebiyatımızın son derece “nikbin ve hüsn-i niyet” sahibi karakterlerinden olan Burhan Cahid (Morkaya, 1892-1949), Cemal Nadir’e göre herkesin saadetini arzu eden bir yazardır. Seyahati seven yazarımız “Romanlarının en beğenmediği kahramanlarına bile en aşağı Paris kaldırımını çiğnetmekten hoşlanmaktadır.”

Burhan Cahid’in nikbin olmadığı konu ise siyasî duruşudur. Sportmen bir kişiliğe sahip yazar, spor merakı uğrunda her pazar stadyuma gidip bronşit olmayı, Maslak yolunda maaile otomobil yarışlarına girmeyi bir alışkanlık haline getirmiştir.

Edebiyat talihi ise iki şöhret arasında dalgalanır: “Roman muharrirliği ve Köroğlu muharrirliği. Bu iki şöhreti öyle büyük maharetle idare etmesini bilir ki hangisinden kazanıp, hangisine yedirdiğini kimse anlamaz. Son olarak kendisini istikbalde bekleyen bir tehlike vardır: Salon kâripleri (okuyucuları) için yazdıklarını köylü dayıların, köylü dayılar için yazdıklarını ise salon kâriplerinin okuması ihtimal dâhilindedir” Fotoğraf Tahlilleri 8, 1937: 1).

Karikatür portresinde Burhan Felek, “para işlerindeki hasisliği (cimriliği), yazı işlerinde cömertliği ile bizi karşılamaktadır. Havadan sudan çok iyi anlayan Burhan Felek’in hayata dair yazdığı yazıların yüzde onunu şimdiye kadar rasathane müdürü bile yazmamıştır(!) Spor sahasında Burhan Felek, avcılıkla tanınmıştır: “Gayet iyi mevzu avlar. Kendisinde bir hakikati alt üst etmek için icap eden kudret vardır. Mesela doktor olmayıp bir muharrir olduğu halde apartman yaptırabilir.”

Moda gazetelerini takip etmeyi seven Şeyhü’l-Muharrirîn’in bir özelliği seçiciliğidir ki “Muharrirlik merakının kendi sırtında ağır bir yük olduğunu düşünerek kambur olmadığı halde kendine Felek adını seçmiştir (!).”

Burhan Felek, seyahatlerden de hoşlanır, fakat talihi bir hayli gariptir: “Mesela bir yolunu bulup üç saatlik bir seyahat yapsa dedikodusu üç yıl sürer! Nükteyi seven Burhan Felek’in her hadise kaleminde bir nükte olur, fakat ne yazık ki her nüktesi bir hadise olmak saadetine ermemiştir!..” (Fotoğraf Tahlilleri 10, 1937: 1).

Edebiyatımızın popüler aşk romanı yazarlarından olan Esad Mahmud Karakurt (1902-1977)’un Fotoğraf Tahlilleri’ne göre dış yüzüyle iç yüzü biraz farklıdır: “Çizgilerindeki heybete ve anarşiye rağmen ruhu İsevî bir sükûn ve tahammülle doludur. Farzımuhal bir gün, elinde kalın bastonu olduğu halde Bâbîâli’de sağ yanağına bir tokat yese hemen sol yanağını çevirir!”

Cemal Nadir’e göre yetenekli ve hazerfen olan Esad Mahmud’un dışçiliğe, hukuka, sarf u nahve, tabâbet ve seyahate kabiliyeti vardır. Bilhassa dışçilikteki maharetini romancılıkta tatbik etmekte ustadır: Kendine mahsus edebî formüllerle gazetelerden ağrısız, sızısız ve hatta tenkitsiz para çekmesini bilir! Aynı zamanda fikrî icat sahibi de olan Esad Mahmud, yazılarında “sinsi, sessiz bir sükût” gibi gayet orijinal cümleler icat eder. Bir paşazade olmasına rağmen son derece demokrat ruhludur: Mesela parası olduğu halde gidip Cerrahpaşa Hastanesi’nde bedava ameliyat olmayı tercih eder. Veya İstanbul’un en demokrat yeri sayılan Büyükada’da arsa alıp villa yaptırmaya kalkar...

Bâbîâli’de “yazdıklarını beğenmemekle” tanınan Esad Mahmud’un geleceğe dair en büyük beklentisi biraz farklıdır. Zira istikbalde bir Kazanova olmak emelindedir. Fakat bu sıfat kendisine “kazanmak”tan kinaye olarak mı, yoksa hakiki Don Juan’lıktan mı verilecek, bu konu biraz tartışmalıdır (Fotoğraf Tahlilleri 13,1937:1).

Edebiyatımızın “çam devirme” konusunda yetenekli kalemlerinden olan Ethem İzzet Benice (1903 -1967), aynı zamanda “pervasız ve dobra” bir karakterdir: “Mücadele ve mübarezeyle çok sever. Fakat düşmanlarını daima kendisine göre seçer, en aşağı bir milyon lirası olmayan vatandaşla münakaşaya tenezül bile etmez (!). Giriştiği kavgalar ne kadar şiddetli olursa olsun asla korkmaz, çünkü nasıl olsa bir tarziye ile partiyi kazanacağına inancı vardır.”

Tanınmış gazeteci ve romancılarımızdan olan Ethem İzzet, Cemal Nadir’in karikatür muhayyilesinde hakikaten bir “*İztırap Çocuğu*”dur: “Fakat ıztırap, bu çocuğun anası mıdır, babası mıdır ve ıztırapla olan karabeti meşru

mudur, belli değildir. Çalışmasında hiçbir meslektaşında bulunmayan bir hususiyet vardır: Hem roman yazar, politika yazar, ilmî makaleler yazar, hem de mahkemelerde dava peşinde koşar ve sağa sola tarziyenameler yetiştirir” (Fotoğraf Tahlilleri 14, 1937:1).

Sihirli Derviş Halısına Sahip Bir Yazar: Ercüment Ekrem

Gazete muharrirliğini sefarete tercih eden Ercüment Ekrem (Talû, 1888-1956), Fotoğraf Tahlilleri’nde demokratlıkta Yahya Kemal’e teşbih edilmiştir. Cemal Nadir’e göre “Kalem, onun elinde dervişin sihirli halısına benzer. Üstüne bindiği gibi, okuyucu gözünü açıp yummadan, bir gazete sütunundan öbür gazete sütununa uçar gider.”

Cemal Nadir’den mizaç itibariyle Ercüment Ekrem’in daha sevimli olduğunu öğreniyoruz: “Zira, o herkesin hatırını saymakta, gönül kırmaktan daima çekinmektedir. Tanıdıklarının kusurlarını yüzlerine vurup onların gönlünü kırmaktansa arkalarından söyleyiverir (!). Onun herkesçe bilinen mahareti ise taklit yeteneğidir. Bilhassa edebiyat taklidinde, mizah taklidinde yed-i tûlâ (büyük kudret) sahibidir” (Fotoğraf Tahlilleri 16, 1937: 1).

Hiciv sahasında edebiyatımızın önde gelen simalarından olan Fazıl Ahmet (Aykaç, 1884-1967), Fotoğraf Tahlilleri’ndeki portresinde “arayıcı fişegi-ne” benzetilmiştir. Sürekli aramakla meşgul olan Fazıl Ahmed’in talih çizgilerinde aramak ve bulmak baş başadır, fakat “Bazan o hayatla alay eder, bazan hayat onunla alay eder!”

Cemal Nadir’in gözünde Fazıl Ahmet, kâinatı bir menşur arkasından seyreder gibi birçok cephelerden görür: Herkese tek cephesinden görünen bir şey ona ilmî, felsefî, terbiyevî, ruhî, tarihî, coğrafî, riyazî, sınaî, siyasî, ticarî ve mizahî cepheleriyle ayan olur.

Fazıl Ahmet, teşbih merakı ve kudreti fevkalade olmasına rağmen, bu ona bir karışıklık da yaşamaktadır: “Zira bu kabiliyeti dolayısıyla kendisini kâh bir muallime, kâh bir şaire, kâh bir filozofa, kâh bir âlime, kâh bir mizahçıya ve kah bir diplomata benzetir.”

Fazıl Ahmet’in iktisadî yönü ise işe en yaramaz tarafıdır: “Para biriktirip Kınalı’da köşk yapacağına yazı biriktirip Bâbüâlî’de dosya yapmıştır... Hatiplik kudre-

ti elli yaşından sonra inkişaf eden Fazıl Ahmet, adı Faruk Nafiz olmadığı halde gayet hassas bir şairdir. Bilhassa gözlerden ilham alır (!)"(Fotoğraf Tahlilleri 18, 1937: 1).

Fotoğraf Tahlilleri'ne göre şair Faruk Nazif (1898-1973)'in kuvvetli bir iradesi vardır ve delili bir hayli ilginçtir: "Etrafında bülbüller öter, ay ışıldar, kadınlar fır dönerken o, isterse oturur, millî, vatanî, hamasî manzumeler yazar!"

Cemal Nadir'e göre aruz ve hece veznindeki kudreti herkesçe müsellem olan Faruk Nafiz'in sırrı ilham perisindedir: "Birçok şairlerin başına Nizameddin Nazif kesilen ilham perisi, onun elinde bir şehir tiyatrosu aktörü gibi itaatli ve mütevekkildir. Üstad, o günlük ihtiyaca göre –ne emrederse o kılığa girer. Bazen aruz olur mecmua sahifelerinde arz-ı endam eder, bazen nesir olur, gazete sütunlarında görünür, bazen de hece olup sahneye çıkar."

Şiir neşretmek Faruk Nazif'de bir iptila halindedir: "Yeni şiir yazmadığı zamanlar eskilerini şöyle bir harman edip bir daha neşrederek nefisini körlemesini bilir. Bazı hastalıkların uzvi teşekkülüne aksi tesir yaptığı şaire, herkes için zararlı olan 'malihulya' (kara seveda, kuruntu) hayatı ve eserleri için faydalı olmuştur. Bu sayede Faruk Nazif, köhne bir yalçı sahil saray, peynir ekmeği mayonezli levrek, elli beşlik kadını on beşinde bakire, kargayı bülbül, ısırganı sümbül, kendini Yahya Kemal olarak görür (!) (Fotoğraf Tahlilleri 19, 1937:1).

Pek Şâirâne Bir Karakter: Florinalı Nazım

Edebiyatımızda "Türkiye Cumhuriyeti şiir kralı" olarak tanınan Florinalı Nazım (Özgünay, 1883-1939), Cemal Nadir'in "Mizah antolojisi"nin en renkli simalarından biridir. "Pek şâirâne bir karakter" olarak nitelendirilen Şiir Kralı'nın ilhamı o kadar bol ve taşkındır ki kendi edebî şahsiyetini beslediği gibi başka mizahçılara da sermaye olur, onları besler (!).

Cemal Nadir'e göre Florinalı Nazım'ın şiirle olan münasebeti adıyla başlamakta. Zira adının "Nâzım" oluşu "anadan doğma şair" olduğuna bir delildir: "Varna tavuğu gibi gayet velüttür. O derece ki eserleri mecmua ve gazete sahifelerine sığmaz, bu yüzden ilan sayfalarında da çıkar. Onu meslektaşlarından ayıran ve matbuat için daha faydalı bir uzuv yapan tarafı da budur. Çünkü verdiği esere mukabil patronlarından para almaz, bilakis ilan tarifesine göre para bile verir (!)."

Florinalı Nazım karakter tahlilinde ise karşımıza “Büyük ve inatçı bir idealist” olarak çıkmaktadır: “Muhatabı ister uyusun, ister düşünüp bayılsın, kendi dehasını tasdik ettirtmeden yakasını bırakmaz! Dâhilik payesi, ona Hâmidler, Nazifler, Sezailer, Fikretler tarafından lutfedilmiş edebî bir paye değil, üstadın yıllarca kapı aşındırıp nefes tüketerek aldığı edebî bir hakktır. Şöhretini kıskandıkları için kimse onun hakkında bir şey yazmaz. Fakat o bunlara tenezzül etmeyen mağrur bir tabiata sahiptir, kendi hakkında yazılması icap eden medhiyeleri kendisi yazıp neşreder.”

Florinalı Nazım’ın şiir vadisindeki başarısı tıpkı barem gibi merteye mer-tebedir: “Nâzım olarak doğmuş, sonra şair olmuş; sıra ile dâhi, dâhi-i azâm sınıflarına terfi etmiş ve nihayet ‘Şiir kralı’ pâyesine erişmiştir. Gerçi yaşayan edipler arasında ona tebaa olacak bahtiyarlar yoktur, fakat o Fikret ihtifali günlerinde Eyüp’e sefer edip mezar taşlarına hükümrân olur. Şiir imparatoru olduğu gün de Karacaahmet taşlarının kendisine biat edecekleri muhakkaktır (!)” (Fotoğraf Tahlilleri 20, 1937: 1).

Millî edebiyat dönemi içinde ‘Beş Hececiler’den biri olan şair ve yazar Halit Fahri (Ozansoy, 1891-1971), mizah antolojisinde geniş bir karihaya (fikir kabiliyeti-ne) sahip olarak karşımızda çıkmaktadır. Öyle ki “Muâsırı bulunan şairlerin hayalhaneleri ancak İstanbul’un ufuklarını ihata edebildiği halde onun ilham hararı⁶ Hind, Buhara, Bâbil ve Kâbil gibi diyarları, kubbeleri, minareleri, servileri, havuzları, revakları, bağ ve bahçeleri, fil ve devleri, tas ve taraklarıyla beraber hepsini içine alır!”

Cemal Nadir’e göre başta tiyatro olmak üzere sanat hareketlerini herkes-ten evvel sezip örnek vermeye bayılan Halit Fahri, karakter olarak gayet hassas-tır: “Bu gayretle kaplumbağa ile yarışa çıkan tavşan misali, edebî cereyanların daima önünde görünür. Sanat onun elinde çömllekçi çamuruna benzer. Rağbete ve umumi arzuya göre ona şekil vermeyi bilir. Bazen testi yapıp okuyuculara karanfil kokulu soğuk şerbetler satar, bazen çanak yapıp otorite ve kuvvetli pazı sahibi edip ve sanatkârlara tutar!”

Antolojide sanatkâr mizacıyla bu şekilde görünen Halit Fahri’nin kari-kattür aynasında çizdiği portre ise baykuşu andırmaktadır: “Yüzünün baykuşu andırması bir talihsizlik eseri değil, bilakis her müellife nasip olmayan bir ni-

⁶ Harar: Büyük çuval, sepet ya da küfe.

mettir. Bu benzeyiş, her yerli eserin bir garp eserinden adapte olmasından şüphe eden bedhâhlara daima açık bir cevap teşkil eder. Fiziksel bir kusur olarak bütün okur-yazarlar gibi onun gözleri de iyi görmez. O derece ki şair Salih Zeki'nin sanat abidesini bile fark edemez" (Fotoğraf Tahlilleri 21, 1937:1).

Yazar, bürokrat ve koleksiyoncu kimliğiyle ön plana çıkan Hakkı Tarık Us (1889-1956), gayri mümkün mümkün yapan bir enerji sahibidir. Herkesin imkânsız zannettiği "deveye hendek atlatmak" şöyle dursun, kırk yıl Bâbiâli Caddesi'nden öteye geçemeyen koskoca Matbuat Cemiyeti'ni bir hamlede İstiklal Caddesi'ne atlatmıştır.

Bu enerjisine rağmen, Hakkı Tarık'ın tuhaf itikatları vardır: "Vaktin nakit olduğuna inanır. Bu inan, kendisine gayet pratik ve faydalı buluşlar ilham eder. Mesela düzayak bir yerde ziyaretçiler tarafından daha sık işgal edilmek tehlikesini düşünerek müessesesine 99 ayak merdiven koydurur!.. Bu, aynı zamanda kelimelerin yüksek bir paye vermek gibi yüksek bir duyguyu ve bir edebiyat heveskârının ancak kademe kademe yükselebileceğini ifade eder!"

Cemal Nadir'e göre iyimserliği, Hakkı Tarık'ın alamet-i fârikalarındandır: "Etrafına daima iyi hislerle yaklaşır. Bu itibarla okuyucularının iğneden ipliğe, hekimden avukata kadar bütün ihtiyaçlarına koşar. Mesela bir gazete alan okuyucuyu yirmi dört saat yemek, içmek külfetinden kurtarmanın çarelerini arar. İstikbali de, talihi de gayet yaverdir: Bu yüzden 'Kuron' matbuatın başında bir 'Kuron' olarak parlayacaktır (!)" (Fotoğraf Tahlilleri 25, 1937:1).

Münzevi Tabiatlı Bir Yazar: Hüseyin Rahmi

Türk romanının sosyal malzeme bakımından ilk büyük hamlesini yapan romancılarımızdan Hüseyin Rahmi (1864-1944), Fotoğraf Tahlilleri'ne göre biraz münzevi tabiatlıdır: "O, hayatı uzaktan takip etmeyi sever. Şehrin kavgalı, gürültülü, mürebbiyeli, şıpsedili, cadılı, gulyabanili hayatından kaçıp inzivayı tercih ettiğine bakılırsa, bazı romancıların aksine olarak, yazdığı eserleri dikkatle okuduğu anlaşılıyor. Hüseyin Rahmi'nin hadiseleri izah etmekte büyük bir kudreti vardır. Yalnız izah edemediği bir nokta vardır: Şehir hayatının bu kadar hurda teferruatını bildiği halde, inzivagahını Uludağ'da kurmak yerine neden Heybeliada'da oturduğudur?"

Cemal Nadir'e göre kalem onun elinde sihirbazın değneği gibidir: "Dokunduğu her vak'a dile gelir, hadiseler onun sanat mihrabı önünde bütün çıplaklıklarıyla günahlarını, kusurlarını itiraf ederler. Onun talih çizgileri ipek böceklerinin talihini andırır. Kelebek olup uçmak için koza yapan böcekler gibi o da uzun bir çalışmanın mükâfatına erişmek için kendi elinin emeğiyle kırk küsur basamaklı bir merdiven yapmıştır" (Fotoğraf Tahlilleri 26,1937:1).

"Romantik bir karakter olduğu için özellikle tarihî hadiselerin romantizmini yapmakta mahir olan" İskender Fahreddin (Sertelli, ö. 1943), bu alanda öyle maharetlidir ki "binlerce yıl evvel geçen vakaların müverrihlerine bile malum olmayan teferruatı sezip ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar Süleyman Kâni ile boy ölçüşemese de oldukça cömerttir, ele aldığı mevzuları bu yüzden kısa kesmez (!).

İskender Fahreddin'in tabâbete de kabiliyeti olduğundan romanlarındaki kahramanları amber nevinden baharat ile ve Voronof'a parmak ısırtacak derecede gençleştirmeyi bilir. Talihi ona yaver gitmiş olmalı ki kendisine takdir, dirilerden daha çok ölümler tarafından gösterilmektedir" (Fotoğraf Tahlilleri 26, 1937: 1).

Türk edebiyatında edebî eleştiri, deneme ve çevirileri tanınan Nurullah Ataç (1898-1957), Fotoğraf Tahlilleri'nde bizi "Bir ucu Paris, bir ucu İstanbul kütüphanelerinde bulunan alâim-i semâ (gökkuşaağı) gibi bir mizaç" olarak karşılamaktadır: "Yalnız bu gökkuşaağının altında geçen bir eser, bazen iyi ise kötü, kötü ise iyi olabilir... Bâbiâli vitrinlerine çıkarılan her cevher, onun tetkik haddesinden geçmeden değerini bulamaz. Fevkalade tahmin ve takdir hassasına malik olan Ataç, ilk bakışta hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi beğenmez görünür. Hâlbuki kendisine tenkit imkânı verdiği için her şeyi, hatta İsmail Habib'i bile beğenir."

Ataç'ın kendisine has bazı alışkanları vardır: "Sarma sigara içmek, kimsenin beğenmediği bir eseri göklere çıkarmak, güneşli havada palto giymek, okunmayan bir gazeteye yazı yazmak gibi herkesi hayrete düşüren garip hareketlerden hoşlanır. Şevket Rado'ya şiir zevkini veren ve kendisinin Fransızca öğretilmesini yapan Nurullah Ataç'ın yabancı dillere yeteneği fazladır. Bu yüzden yazarken ve konuşurken iki kelime arasına bir Türkçe kelime sıkıştırma-

yı sever (!). Talihi de her zaman yaverdir: Son derece münakaşacı olduğu halde her gün Bâbîâli'den evine sağ salım döner" (Fotoğraf Tahlilleri 32,1937: 1).

"Tepedelenli ailesinin son veliahtı" Nizameddin Nazif (1901-1970), "volkanik bir karakter" olup, bir volkan sarsıntı ve gümbürtülerle indifâmı (yerden fişkırmasını) nasıl önceden haber verirse, onun bir yere teşrifi de o şekilde malum olmaktadır.

Nizameddin Nazif o kadar mütevazıdır ki "*Tepedelenli* sülalesinden olmak gibi nesebî bir asaletle öğünmektense bizatihi tepedelen olup kendi asaletini tesis etmeyi tercih eder. Aklına geleni söylemek gibi kuşdilinden daha zor dillere fevkalade kabiliyeti vardır."

Cemal Nadir'e göre bu son Tepedelenli, "görünüşte sabırsız ve acelecidir. Fakat gazete ıslahatçılığına girişmek gibi bazı hareketleri vardır ki kendisinde Hazret-i Eyüp sabrı olduğunu gösterir. Talihine gelince, onda parlak ve müspet bir istikbale ait işaretler pek yoktur. Bu da onun gazeteleri ıslah edeyim derken, gazetelerin onu ıslah edivermesi gibi hayırlı bir akıbet olması muhtemeldir" (Fotoğraf Tahlilleri 33,1937:1).

Edebî Saltanat ve İhtişama Pek Düşkün Bir Şair: Necip Fazıl

Mizah antolojisinde Necip Fazıl (1904 – 1983), o günlerde "muhteşem bir mizaç" olarak tarif edilmektedir. "Edebî saltanat ve ihtişama pek düşkün olan" Çile şairi, "meslektaşları aksak bir nazım beygiri koşulmuş çeçen arabası ile yol alırlarken, o nazım, nesir, tiyatro adlarında üç küheylan koşulu araba ile tozu dumana katmaktan hoşlanır."

Cemal Nadir'in karikatür aynasında Necip Fazıl'ın bilmediğimiz bir özelliğini keşfediyoruz: Ziraata kabiliyetinin fazla oluşu... "Fakat bu kabiliyeti ziraata müstait diğer üdeba gibi laf kıtlığında asmalar budamaktan ibaret değildir! Ondaki kabiliyet Şehir Tiyatrosu sahnesinde *Tohum* ekip Bâbîâli Caddesi'nde *Ağaç* çıkarmak gibi mucizeler gösterecek kadar dâhiyânedir (!)."

Necip Fazıl'ın, ziraat kadar olmasa da at merakı da vardır: "Bu meraka, fiilî bir yükselmek arzusundan doğmadır demek kabilsen de, bu takdirde üstadın neden fil, deve ve zürafa meraklısı olmadığı hatıra gelebilir. Binaenaleyh at

merakının bilimum kalem erbabına ârız olan atmak merakından ileri geldiğine hükmetmek icap eder.”

Cemal Nadir’e göre Necip Fazıl, kendisinde bazen “*Adam Yaratmak*” kudretini hissedecek kadar evham sahibidir: “Bu vehimle bankacılığa heves ettiği, gazeteciliğe kalktığı olur. Fakat, Nasreddin Hoca’nın karla ekmek yemeği kendi icat ettiği halde, sonra kendisi de beğenmediği gibi o da yarattığı bu adamları beğenmez!”

Necip Fazıl’ın para ile arasındaki iflah olmaz ilişkisi burada da karşımıza çıkmaktadır: “Zira bütün dostlarının zengin olmalarını isteyecek kadar iyi yürekli olmasına rağmen acıma hisleri azdır. O, ilham perisini bazen karanlık kara kaldırımlar üstünde söndürür, bazen tamtakır otel odalarına kapatır, bazen da ta Kop dağında dükkân açtırıp ipek çorap sattırır!”

1937 yılında Cemal Nadir’in fütürist tahminlerine göre Necip Fazıl talih çizgilerinde “gürültülü, maceralı bir istikbalin müjdeleri vardır ki bu da şairin yeni bir tiyatro eserini sahneye koyacağına işarettir” (Fotoğraf Tahlilleri 34, 1937:1).

“Şâirâne bir karakter olan” Orhan Seyfi (1890-1972)’nin “ilham tarlası, cenup toprakları gibi gayet verimli ve her nevi edebî mahsul verecek kıymettendir. Akli ve lisanı aruza yatmadığı için de hece formülünü bulmuştur. Yüzünün çizgilerinde hüsrana uğrayan insanların ifadesi vardır” (Fotoğraf Tahlilleri 35, 1937).

Fotoğraf Tahlili’nde Peyami Safa (1899-1961), hayat verdiği *Cingöz Recai*, *Server Bedi* ve kendisinden müteşekkil bir karakterdir: “Fevkalade idarecidir. Bir muharririn kendini güç idare ettiği Bâbîâlî’de o, üç çeşit insanı gül gibi geçindirir! Kelebek tabiatlıdır. Onu bir gün politika dalında görenler, ertesi günü tenkit tarlasında, daha ertesi günü edebiyat bağında, daha ertesi günü ilim dağında ve nihayet hitabet bahçesinde görürler!..

Ruhu bedbinliğe meyyaldir ve kızıl, yeşil, sarı gibi renklerden hoşlanmadığı halde siyahı sevecek kadar bedî zevklerinde karar yoktur. Hadiseleri gayet geniş ölçülerle tarttığı için haricî mevzulara rağbet eder. Bu sebeple *Dokuzuncu Dâhiliye Koşuşu* diye bir eser yerine *Dokuzuncu Hâriciye Koşuşu*’nu yazmayı tercih etmiştir (!)” (Fotoğraf Tahlilleri 36, 1937)

Cemal Nadir'e göre Reşad Nuri (1889-1956), gördüklerini daima olduğu gibi aksettiren züccacî, billûrin bir karakterdir. "O, birçok hususiyetleriyle meslektaşlarından ayrılır. Başka yazarlar bir eserin birinci baskısını zor yaparlarken, o bir eserini birkaç kere bastırır. Temessül kabiliyeti vardır. Bir gün Hanya'da, bir gün Konya'da geçen hayatını takip edenler onun Çalığışu'na benzemeye başladığını görürler.

Reşad Nuri, çelimsiz olmakla beraber romancılık, mizahçılık, maarifçilik gibi üç karpuzu bir koltuğa sığdıracak kadar mahir bir pehlivandır. Burnu büyük olduğu halde son derece mütevazıdır: Şöhreti arttığı halde bünyesi küçülür (!). Kav-gadan ve gürültüden hoşlanmayan bir sulhperverdir. Bu yüzden ne kimseye borç verir, ne kimseden borç alır... Reşad Nuri'nin alâmet-i fâkirası sigarası da karakterinin ayrılmaz bir parçasıdır: Hayata sigara dumanı arkasından bakıp iç yüzünü görecektir kadar dehşetli bir nüfuz-ı nazara sahiptir" (Fotoğraf Tahlilleri 37, 1937).

Şair Salih Zeki Aktay (1896-1971), semavî bir mizaç olup, çok insaf-lı ve "okutmaktan ziyade, okumaktan hoşlanan" bir şahsiyettir: "İlim ve irfan seviyesi Jüpiter'le münakaşa, Apollon'la müzakere, Venüs'le muâşaka edecek derece-i kemâldedir. Bu sebeple eserlerini daima fevkalbeşer, insanların anlayamayacağı derecede yüksek tehasüslerle doldurur! Türk-Yunan dostluğunun "ilk edebî mübeşşiri" olmakla öğünmeyecek kadar mütevazı ve feraget sahibidir! Bir şairin hiçbir antolojide yer almadan da yaşayabileceğine inanmak gibi bir melekâne itikatları vardır!" İstikbaline ait Cemal Nadir'in tahminlere göre, "Ömrünün sonuna kadar, kendi eserlerini tahlil edebilecek seviyede bir münek-Kit zuhur etmeyeceği anlaşılmaktadır" (Fotoğraf Tahlilleri 39, 1937).

Vasfî Rıza Zobu (1902-1992), "cerbezeli bir karakter, usta bir taklitçidir." Cemal Nadir'e göre o, "Büyük Fatihler gibi dünya haritasını değiştirecek kudrete maliktir. Mesela isterse *İstanbul'dan Avrupa*'ya diye bir seyahatnâme yazarak bir kelime ile İstanbul'u Avrupa kıtasından ayırıp atar. Şehir Tiyatrosu sahnesinde tulûat aktörlerini taklit etmekte Hâzım'a taş çıkartabilir. Bazı meslektaşları gibi sahnede zeki görünüp, dışarıda yavan kalmaktansa sahnede aptal-dışarıda açık göz olmayı tercih edecek kadar kurnazdır!"

Cemal Nadir, Vasfî Rıza'nın musiki dalında da yetenekli olduğu düşünmektedir:

“Musiki istidadı fitrî kabiliyetlerinin en başındadır. Ve bu istidadın ‘burunla zurna çalkmak’ gibi öyle eşsiz bir mazhariyeti vardır ki buna ne Bethoven, ne Wagner, ne Hifez, ne Padarevsky gibi musiki üstatları nail olabirmiştir. Vasfi Rıza’nın yenilik merakı elbise, otomobil, şapka gibi eşyaya münhasırdır. Buna mukabil arkadaşların, hususiyle yakın arkadaşların eskisini sever. Bunun için kadınların yaşları bahsinde fazla cömert ve müsamahakârdır (!). Şehir Tiyatrosu’nun Operet kısmında çalıştığı için istikbaline ait talih çizgileri oldukça parlak ve müsbettir” (Fotoğraf Tahlilleri 40, 1937).

Yusuf Ziya (Ortaç, 1896-1967), “âşıkâne”, fakat bilinen âşıklardan farklı olarak “şiiiri kendine bende edip ona istediği işi yaptırmak gibi hâkim ve kazak” bir âşıkâne mizaca sahiptir: Edebî muvaffakiyetini ‘bin naz’ ile kurmuştur. Fakat yüz hatları muharrirlik hayatında gitgide naz ve istiğnadan kurtulduğunu göstermektedir. Yusuf Ziya, cimri şairlerimizin aksine hayır ve hasenâtı çok sever. Fakat klasik hayır sahipleri gibi dua toplamak için imâret, çeşme, minare yaptıracığına bu hasletini modernize ederek operet tiyatrosunda *Aşk Mektebi* açar ve dua yerine para toplar. Onun tabâbete kabiliyeti de vardır ve *nabza göre nükte* yapmayı iyi bilir. İş konusunda Amerika fabrikatörlerine benzeyen Yusuf Ziya, bir eline şiir yazdırırken, bir eline mizah yaptırır. Gözleriyle ağlar-ken, dudaklarıyla güler; kulaklarıyla musiki dinlerken, ağızıyla ders anlatır. Bir ayağı ile gazeteye giderken, öteki ile memuriyete gitmekle bir insandan azamî randıman alınabileceğini ispat etmiştir” (Fotoğraf Tahlilleri 41, 1937).

Cemal Nadir’in Fotoğraf Tahlilleri’nin son resmi Yahya Kemal’e aittir. Cemal Nadir’e göre Aziz İstanbul şâirinin karikatür portesi şöyledir: “Dehası dev adımlarıyla yürüyen şâirâne bir karakter. Edebiyat toprağında mısralardan izler bırakıp giden bu adımlar o kadar geniştir ki birinden ötekine varmak için ardan yılların geçmesini beklemek lazımdır!..

Oldukça unuttandır. Hece, hatta serbest vezin çağlarında yaşadığını unuttup tarihin aruz devirlerinden sesler verir!..

Yaman bir kırtasiye düşmanıdır! Eserlerini kalem, kağıt gibi adi teferruata lüzum görmeden, şifâhen neşreder!.. Binâenaleyh memlekette yeni yeni belirmeye başlayan kırtasiye düşmanlarının pîri vasfına layıktır!

Çok haristir. Lahur şallar, gümüş nerdibanlar, fâfûr kâşânelerle dolu olan sanat mâlikânesinin kapısını pek seyrek açar. Nedim'in de kendi kendine:

*Çoktan ey kilik-i Nedimâ niçün oldun hâmûş
Bizi hasrette kodun nazm-ı nev-îcâdun için*

dediğine bakılırsa bu hisseti, aynı mektep mensupları için tabîî görmek icap eder!

Talih çizgilerindeki alâmetler, eserlerinin ağızlarda yalan yanlış dolaşmaktan kurtulup doğru dürüst neşrine kadar, üstadın bir hayli ıztırâplı dakikalar yaşayacağını göstermektedir" (Fotoğraf Tahlilleri 42, 1937).

Edebiyat dünyamızın önde gelen bu isimlerinin dışında Cemal Nadir'in gözüyle kimliğine ayna tutulan diğer şahıslar şöyledir: Abidin Daver, Ali Sami Boyar (ressam), Bay Amca, Cemal Reşit Rey, Çallı İbrahim, Muhsin Ertuğrul, Fahrettin Kerim Gökay, Mütercim ve avukat Haydar Rıfat, Hazım Körmükçü, Gazeteci Halil Lütfü Dördüncü, Galip Arcan, Mazhar Osman, Münir Nureddin, Mesut Cemil, Selim Sırrı Tarcan'dır.

Sonuç

Her sanat dalı, gelişimini tamamlamak için başka sanatlarla beslenmek zorundadır. Edebiyat ve karikatür ise, sanat dalları arasında etkileşimin yoğun olduğu, sözün ve çizginin derinliğini yansıtan iki saha olarak dikkat çekmektedir.

Tanzimat'la başlayıp, Meşrutiyet'te büyük bir ivme kazanan mizah basını, en ideal örneklerinden birini de Cumhuriyet döneminde vermiştir. Cumhuriyet nesli içerisinde ise ön plana çıkan karikatüristlerin başında Cemal Nadir ve Ramiz Gökçe gelmektedir. Resim ve karikatürle yollarının kesişmesi garip tesadüflerle gerçekleşen Cemal Nadir, yeteneğinin ilk numunelerini Akşam gazetesi ve Akbaba dergisinde göstermiştir. Cemal Nadir'in karikatür alanındaki yeteneğini bir kez daha gözler önüne seren çalışmalarından biri 1937 yılında yine Akşam gazetesinde tefrika edilmiştir. Edebiyatçılara dair karikatür örnekleri öteden beri bilinmekte iken, Cemal Nadir bu seride farklı olarak şair ve yazarların karikatürlerinin yanında, adeta kelimelerle de karikatürize ederek

dikkat çekici yorumlarla bu portreleri zenginleştirmiştir. Böylece karikatürünü çizdiği şair ve yazarların kişiliklerini, sosyal konumlarını, merak ve ilgilerini, ayrıca siyasî duruşlarını da nazara alarak kelimelerle mizahî biyografilerini resmetmiştir. Karikatürünü anlamlandırmak isteyen okuyucuyu, bir nevi zahmetten kurtaran Cemal Nadir, kendisine özgü bir karikatür türünü de bizlere tanıtmıştır. Onun karikatür sahasındaki kabiliyetini ve özgünlüğünü gösteren “*Fotoğraf Tahlilleri*” adlı tefrikası “karikatür potreist” tarzının öncüsü olduğunu göstermektedir. “*Fotoğraf Tahlilleri*” adıyla neşredilmesi düşünölen ve Cemal Nadir’in “*Mizahî bir Antoloji*” dediği Akşam gazetesinin tefrikasında 42 isim yer almaktadır. 7 Kânunusâni 1937 tarihinde Abidin Daver’le başlayan bu karikatür serisi, 29 Teşrinisâni 1937 tarihinde Yahya Kemal’le son bulmaktadır. Edebiyat tarihimize mizah pencere Ercüment Ekrem sinden dipnot düşen bu karikatür ve yorumlar, özgünlüğü ve karakter analizi ile şair ve yazarlara farklı bir gözle bakmamıza da imkân tanımaktadır. Ayrıca yazarların 1937 yılında, istikbale ait “talih çizgileri” fütürist tahminlerle dile getirilmektedir ki bunların bir kısmının gerçekteştiğini bugün için söylemek mümkündür. Edebiyat tarihimizde eşine pek rastlanmayan Cemal Nadir’in karikatür ve karakter analizleri, mizah edebiyatımız açısından ayrı bir zenginlik olduğu kadar, farklı bir tarzın da öncülüğünü yapmaktadır.

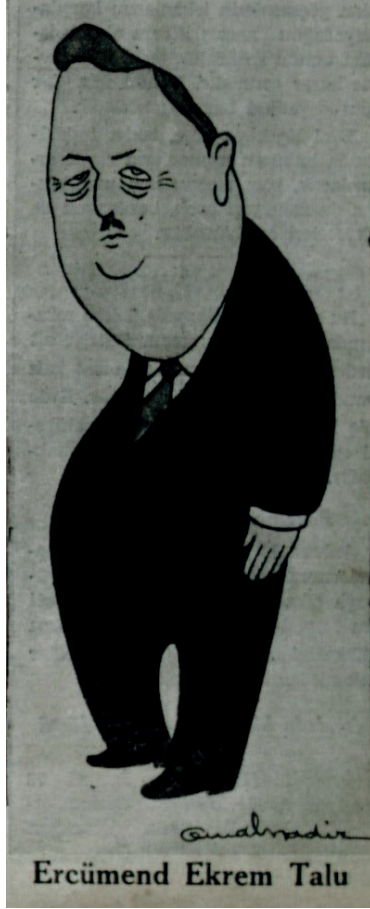
Kaynakça

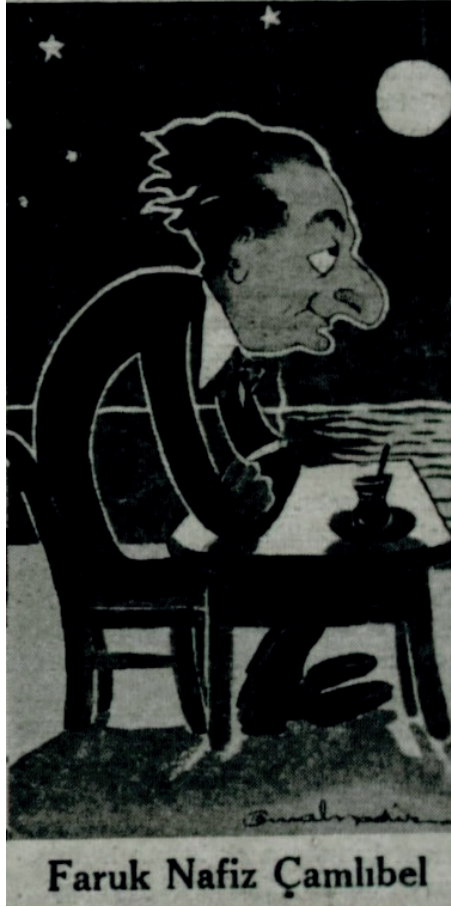
- Anar, Turgay (2015), *Sonsuzluğun Yüzleri: İkinci Yeni Şiirinde Görsel Sanatlar, Akıl Fikir Yayınları*.
- Baydar, Mustafa (1960), *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, İstanbul, Yeni Matbaa.
- "Fotoğraf Tahlilleri 2: Ahmed Refik", Akşam gazetesi, 12 Kânunusâni 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 3: Bay Ahmed Emin", Akşam gazetesi, 15 Kânunusâni 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 4: Aka Gündüz", Akşam gazetesi, 19 Kânunusâni 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 5: Ali Naci Karacan", Akşam gazetesi, 22 Kânunusâni 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 8: Burhan Cahit", Akşam gazetesi, 3 Şubat 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 10: Burhan Felek", Akşam gazetesi, 16 Şubat 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 13: Esad Mahmud Karakurt", Akşam gazetesi, 2 Mart 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 14: Ethem İzzet", Akşam gazetesi, 10 Mart 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 16: Ercüment Ekrem", Akşam gazetesi, 20 Mart 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 18: Fazıl Ahmed Aykaç", Akşam gazetesi, 1 Nisan 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 19: Faruk Nafiz Çamlıbel", Akşam gazetesi, 3 Nisan 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 20: Florinalı Nâzım", Akşam gazetesi, 7 Nisan 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 21: Halid Fahri Ozansoy", Akşam gazetesi, 13 Nisan 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 25: Hakkı Tarık Us", Akşam gazetesi, 13 Mayıs 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 26: Hüseyin Rahmi", Akşam gazetesi, 26 Mayıs 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 28: İskender Fahreddin", Akşam gazetesi, 23 Haziran 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 32: Bay Nurullah Ataç", Akşam gazetesi, 22 Temmuz 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 33: Nizameddin Nazif", Akşam gazetesi, 3 Ağustos 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 34: Necip Fazıl", Akşam gazetesi, 14 Ağustos 1937, s. 1.
- "Fotoğraf Tahlilleri 35: Orhan Seyfi", Akşam gazetesi, 24 Ağustos 1937.
- "Fotoğraf Tahlilleri 36: Peyami Safa", Akşam gazetesi, 14 Eylül 1937.
- "Fotoğraf Tahlilleri 37: Reşad Nuri", Akşam gazetesi, 11 Teşrinievvel 1937.
- "Fotoğraf Tahlilleri 39: Salih Zeki", Akşam gazetesi, 8 Teşrinisâni 1937.
- "Fotoğraf Tahlilleri 40: Vasfi Rıza", Akşam gazetesi, 22 Teşrinisâni 1937.
- "Fotoğraf Tahlilleri 41: Yusuf Ziya", Akşam gazetesi, 24 Teşrinisâni 1937.
- "Fotoğraf Tahlilleri 42: Yahya Kemal", Akşam gazetesi, 29 Teşrinisâni 1937.
- Güvemli, Zahir (2002), *90'a Bir Kala*, İstanbul, Promat Basım.

- Tunç, Mustafa Şekib, Gülmek Nedir ve Kime Gülüyoruz?, Suhûlet Kütübhânesi, İstanbul 1337/1921.
- Önertoy, Olcay (1984), *Cumhuriyet Dönemi Türk roman ve Öyküsü*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şemsettin Sâmî (1317), *Kâmus-ı Türkî. Dersaadet: İkdâm Matbaası, C.2.*
- Yıldız, Yakup, (2010). Mustafa Şekip Tunç ve Felsefi Görüşleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücebaş, Hilmi, (1959). *Karikatür Üstadlarımız Cem ve Ramiz: Hayatları-Karikatürleri-Hâtıraları*, İstanbul, Nuri Dizerkonca Matbaası.
- Yücel, Hasan Âli (1937), “*Karikatür ve Bir Karikatürümüz*”, Akşam gazetesi, 15 Şubat 1937, s. 6.
- Yürük, Çelebi (1937), “*Cemal Nadir’in Çocukluk Evi, Ailesi ve Hâtıraları*”, Akşam gazetesi, 14 Ağustos 1937, s. 7.

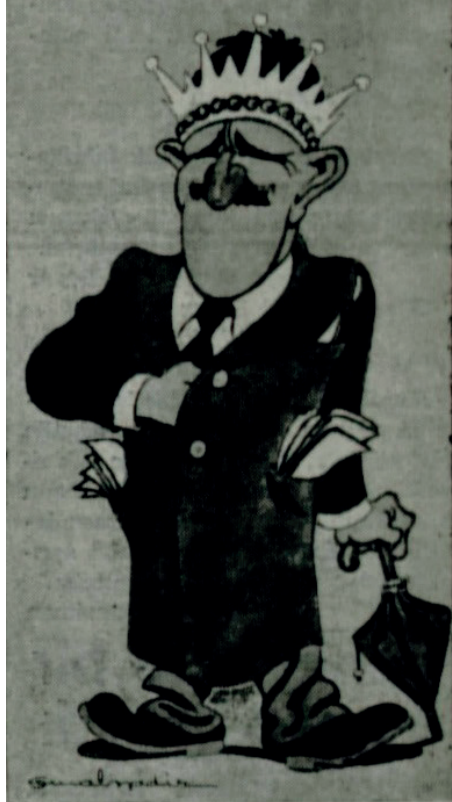

Cemal Nadir'in karikatür aynasında Burhan Cahit.

Florinalı Nâzım

(Türkiye Cümhuriyeti şîr kralı)

Hakkı Tarık Us

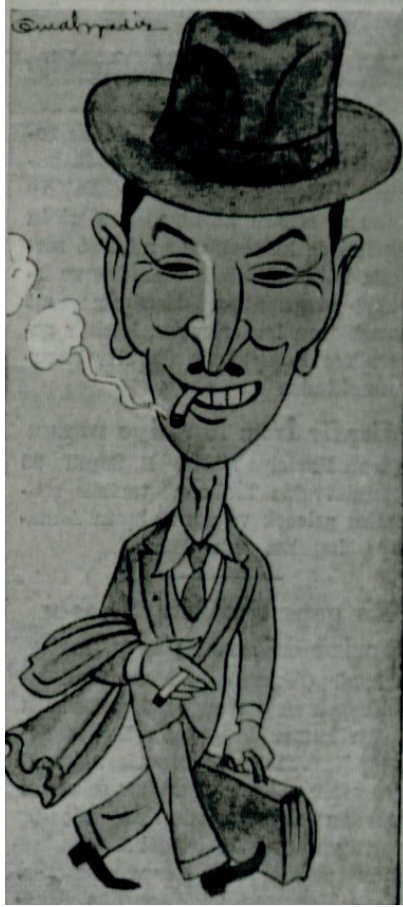
Cemal Nadir'in karikatür aynasında Halid Fahri Ozansoy.

Cemal Nadir'e göre Nurullah Ataç.

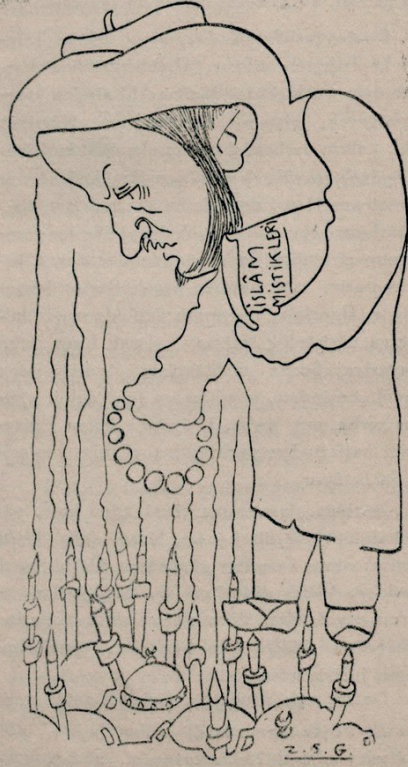
Cemal Nadir'in Fotoğraf tahlilinde Reşat Nuri Güntekin.

Birbirlerinin gözüyle: V – VI

Necip Fazıl'a göre Sadri Ertem

Sadri Ertem'e göre Necip Fazıl

Zahir Güvemli'nin Birbirlerinin Gözüyle serisinde yer alan Necip Fazıl ve Sadri Ertem.

